

89-040

5072

BMS001002942
S0072
Grote Literatuur

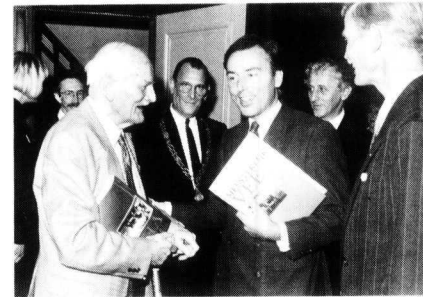
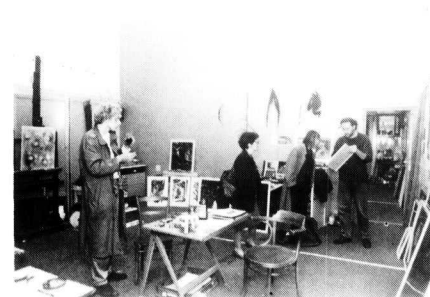
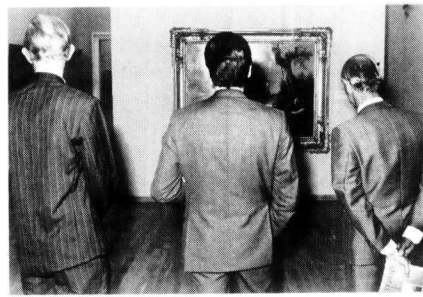
De Kunst

Een terugblik

**De Kunst,
de Stad en
de Markt**

de Kunst

de Markt

INHOUD

Een enquête 4
Een rondetafelgesprek 5-18

Vier thema's,
vier discussiegroepen 6

Uit de discussies 6

'De advisering en bepaling
van kwaliteit' 7

'Beheer, bemiddeling
(distributie) en receptie' 9

'De afstemming van het
overheidsbeleid en de geldstromen' 10

'De betekenis van de beeldende
kunst voor de samenleving' 13

Congresresoluties 14

Gesprek met de congresvoorzitter
Nico Lamers 16

Zoals het nooit geweest is...
verslag van Jan Eijkelboom 19

Kolofon

'De Kunst, de Stad en de Markt' is een uitgave van
de gemeente Dordrecht.

Verslaggeving en eindredactie:
Godert van Colmjon, Amersfoort

Foto's:
Fred van Rijen, Dordrecht

Lay-out:
Theun Okkerse, Dordrecht

Congresorganisatie:
Kitty Keijser, Woubrugge

Zetwerk:
Gemeentedrukkerij Dordrecht

Druk:
Drukkerij Holster, Dordrecht

1988

De Kunst, de Stad en de Markt

5072

Onder deze titel vond op donderdag 22 en vrijdag 23 september 1988 in Dordrecht een congres plaats. Doel van het congres was om zo mogelijk een nieuw beeldend-kunstbeleid te formuleren waarmee met name lagere overheden effectief aan de slag kunnen. Na de afschaffing van de BKR, op 1 januari 1987, werd van het ministerie van Sociale Zaken f 70 miljoen overgeheveld naar WVC.

Een deel van dat geld vloeit door naar de provincies en vier grote steden. Sindsdien krijgen ook lokale overheden steeds meer te maken met vraagstukken van beroepskostenregelingen, kwaliteitsnormen, marktverruiming en volumebeleid. Niet zelden betreft dat kleine gemeenten waar van een zelfstandig kunstbeleid nooit eerder sprake was.

Regelingen kunnen vrijelijk worden geïnterpreteerd en al of niet worden toegepast. Er kunnen nieuwe initiatieven worden ontwikkeld, eigen normen worden aangelegd. Er is kortom een situatie ontstaan waarin grote verschillen in beleid, waardering en beoordeling ter zake van de beeldende kunst aan het licht treden. Onderlinge afstemming van het overheidsbeleid op verschillende bestuursniveaus is daarom dringend gewenst. Evenals een heroriëntatie van kunstenaars, kunstopleidingen, beroepsorganisaties en sociale diensten. De centrale vraag aan dit congres luidde dan ook: 'Hoe komen we tot een goed b.k.-beleid?'

Een sluitend antwoord daarop heeft dit congres niet gegeven. Dat kon ook moeilijk. De materie is daarvoor te complex en op een aantal onderdelen te taai om in anderhalve dag een voor alle betrokkenen - bestuurders, cultuurambtenaren, kunstenaars, beroepsorganisaties, instellingen en kunstbemiddelaars - aanvaardbaar en bovendien werkbaar model te kneden.

Wel kwam het congres tot een aantal suggesties en aanbevelingen, neergelegd in een slotresolutie, die op zaterdagmiddag 24 september in het Dordrechts Museum aan minister Eelco Brinkman van WVC werd overhandigd.

Ten behoeve van de deelnemers aan het congres en verder iedereen die belang stelt in dit onderwerp, werd dit magazine gemaakt. Foto's, een rondetafelgesprek, fragmenten van de discussies, een literaire impressie, een enquête-uitslag, stellingen, notities en een slotresolutie willen een beknopt en handzaam beeld geven van het verloop en de resultaten van het congres 'De Kunst, de Stad en de Markt'.

Een verslag.

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Een enquête

Ten behoeve van het congres heeft het Sociaal-Geografisch Bureau van de gemeente Dordrecht de deelnemers vooraf gevraagd welk belang zij aan de beeldende kunst hechten. Om daar enig inzicht in te krijgen concentreerden de opiniepeilers hun onderzoek op vijf aspecten: 1) de herkomst van de congresdeelnemers; 2) de mening van de deelnemers over de voorgelegde uitspraken met betrekking tot kunst en kunstenaar; 3) de houding van de deelnemers tegenover de beeldende kunst; 4) de feitelijke kennis van de deelnemers ten aanzien van kunst en kunstenaar en 5) het antwoord van de deelnemers op de hoofdvraag van het congres: 'Hoe komen we tot een goed beeldende-kunstbeleid'.

Voorafgaand aan het rondetafelgesprek maakt drs. P.E. Kees van het onderzoeksbureau, in de Statenzaal de belangrijkste uitkomsten bekend. In totaal werden 50 deelnemers benaderd, waarvan er 34 aan het onderzoek meewerkten. Een respons derhalve van 70%. De helft van de deelnemers komt uit kringen van 'beleidsmakers': politici, adviseurs en ambtenaren. Een kwart rekent zich tot de categorie 'kunstenaars'. Het resterende kwart wordt gevormd door medewerkers van bemiddelende instellingen als musea, galeries, kunstuitlenen, fondsen, institutionele opdrachtgevers, medewerkers van kunstopleidingen en kunstorganisaties. Over het algemeen zijn de congresdeelnemers de kunst en de kunstenaar goed gezind, zo blijkt uit de nagenoeg volledige instemming met, dan wel afwijzing van de voorgelegde vragen en uitspraken. Zo vindt men dat kunst door de overheid moet worden gesubsidieerd (97%); dat de particuliere sector meer moet worden betrokken bij de financiering van kunst (94%);

dat er meer regelingen moeten komen ter bevordering van kunstaankopen (94%); dat op het kunstaandeel in de overheidsbegroting niet (verder) mag worden bezuinigd (94%); dat de kunstensector meer gebruik moet maken van marketingtechnieken (88%) en ten slotte de overheid zorg moet dragen voor het functioneren van de kunst in de samenleving (88%). In de afwijzing van een aantal voorstellen zijn de deelnemers aan de enquête minder unaniem. Het bevorderen van topkunst boven het ondersteunen van een brede basis wordt door 94% afgewezen. Tegenover het omscholen van kunstenaars staat 74% afwijzend en de stelling dat de kunstenaar door gebruikmaking van het marktmechanisme in zijn eigen bestaan moet voorzien keurt 71% van de congresgangers af. Verdeeld is de enquête-uitslag over de volgende uitspraken. Kunst mag niet door subsidievoorwaarden aan banden worden gelegd: 65% ja, 26% nee. Het aantal kunstenaars moet worden beperkt: 59% ja, 32% nee. Het vervullen van dubbele functies binnen de beeldende-kunstsector is onwenselijk: 59% nee, 32% ja. De Beeldende Kunstenaars Regeling had niet mogen worden afgeschaft: 53% nee, 32% ja. De houding van de congresdeelnemers tegenover de kunst, zo wijst de enquête uit, is ronduit positief. Om daar een redelijk beeld van te krijgen werd aan de deelnemers een keuze tussen sport en kunst gelaten. Aan kunst wordt een hogere waarde toegekend en ook de persoonlijke waardering ervoor is veel sterker dan voor sport. In vergelijking daarmee wordt kunst vooral belangrijker geacht op grond van hoedanigheden als 'zingeving', 'opvoeding' en 'maatschappelijke betekenis'. De feitelijke kennis van de

deelnemers ter zake van kunst en kunstenaars is even curieus als gering. Zo wist maar 29% het juiste aantal beeldend kunstenaars in ons land (8.000), 12% het aandeel beeldend kunstenaars in de beroepsbevolking (0,13% in 1988), niet meer dan 15% het aantal beeldende-kunstinstellingen en een gelijk percentage (15%) het aantal personen dat zich ambts- of beroepshalve met beeldende kunst bezighoudt (ca. 2.000 in 1988) te noemen. Ten slotte het antwoord op de hoofdvraag van het congres: 'Hoe komen we tot een goed beeldend kunstbeleid'. De beantwoording wordt

gekenmerkt door een grote diversiteit, die door de onderzoekers werd vereenvoudigd tot twee 'oplossingsrichtingen'. De eerste gaat in de richting van een uitbreiding en/of wijziging van het beschikbare instrumentarium: voldoende financiën voor het uitvoeren van een beeldende-kunstbeleid; kunst kopen moet gewoon worden voor de particulier; faciliteiten in de belastingtechnische sfeer. De tweede oplossing wordt gezocht in een goede samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kunstenaar, in het scheppen van voorwaarden met duidelijke kwaliteitsnormen en in het onderstrepen in het onderwijs van het belang van kunst.

Donderdag 22 september, 10.00 uur

Een Rondetafelgesprek

De zitcapaciteit van de oude Statenzaal is door de organisatie wat royaal ingeschat. Tot in de hoge vensterbanken zoeken toehoorders een enigszins gemakkelijk heenkomen ten einde niet zoals anderen het Rondetafelgesprek staande te moeten volgen.

Congresvoorzitter Nico Lamers heet iedereen welkom en is de deining, die mogelijk door het aanstaande tafelgesprek zal ontstaan, vóór met zijn vaststelling dat de kunst in Nederland in beweging is. Bovendien, zo pept de wethouder zijn gehoor voorshands op: 'U mag zich revolutionair gedragen'.

In de aangekondigde tafelbezetting zijn enkele wijzigingen aangebracht. Beeldend kunstenaar Lydia Schouten is ziek geworden en vervangen door de kunstenaar Eugène Terwindt. Drs. J. Riezenkamp van WVC heeft verplichtingen elders en zijn plaats wordt ingenomen door 'een zeer verkouden' Stevijn van Heusden, directeur kunsten van WVC. De overige gespreksdeelnemers beantwoorden volledig aan de signalementen zoals die eerder schriftelijk onder de congresgangers waren verspreid:

Ad 's-Gravesande, directeur van het Holland Festival (voorzitter), drs. Marten Beinema, woordvoerder van cultuur van de Tweede-Kamerfractie van het CDA, professor Wim Crowwel, directeur van museum Boymans-van Beuningen en hoogleraar Kunst en Cultuurwetenschappen aan de Erasmus Universiteit, dr. J.C. (Hans) Dona, P.v.d.A.-wethouder van cultuur in Den Bosch, voorzitter van de culturele commissie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en bestuurslid van de Boekmanstichting, Nico Klous, beleidsmedewerker van de vakbond voor beeldend kunstenaars BBK en drs. J.C. (Janneke) Wesseling, kunsterica van NRC Handelsblad.

Voorzitter Ad 's-Gravesande breekt het ijs - voor zover dat in de verzengende hitte van Lamers' oproep tot revolutie al niet is gesmolten - met enkele persoonlijke vragen aan het congres. 'Hoeveel aanwezigen hebben hun baan te danken aan de afschaffing van de BKR?' Er gaan twee bevende vingers omhoog. Bijna iedereen heeft desgevraagd kunst van na de Tweede Wereldoorlog aan de

Vier thema's,

Er stonden vier gesprekstema's op het programma, te

behandelen in vier afzonderlijke gespreksgroepen. Discussiegroep A: 'De betekenis van de beeldende kunst in de samenleving'.

vier discussiegroepen

B: 'De advisering en de bepaling van de kwaliteit'.

C: 'De afstemming van het overheidsbeleid en de geldstromen'.

D: 'Beheer, bemiddeling (distributie) en receptie'.

muur hangen en zeven deelnemers geven op aandrang van de voorziter toe de *Deltavaas* van ontwerper Mart van Schijndel in huis te hebben. Niemand, maar dan ook niemand in de zaal is gezwicht voor *de das van Corneille* en dat vindt de voorzitter 'een hele geruststelling'. Hier beëindigt 's-Gravesande het verhoor van zijn auditorium en wendt zich met een eerste vraag tot het panel.

Genoeg kunstenaars?

'Heeft Nederland kunstenaars genoeg?'

WIM CROUWEL mag als eerste reageren. 'Naar mijn mening meer dan genoeg', luidt kort en stellig zijn antwoord, dat hem door de zaal niet in dank wordt afgenomen.

Maar Crouwel vervolgt onverstoord: 'Ik was dan ook een voorstander van de afschaffing van de BKR. Er is een categorie *aanjagers* en er is een categorie *navolgers* die zeer verdienstelijk werk doen maar in categorie 1 niets hebben uitgethaald. Kunstenaar-zijn is een specialisme dat met bloed, zweet en tranen wordt ontwikkeld'.

NICO KLOUS vindt dit een zeer discutabele stelling: niet genoeg kunstenaars. 'Je beperkt zo wel de creatieve mogelijkheden van mensen'.

EUGÈNE TERWINDT: 'Het ligt er maar aan hoe je de betekenis legt van beeldende kunst. De betekenis van kunst moet in een brede maatschappelijke laag doorwerken'.

MARTEN BEINEMA: 'Elk land heeft het aantal kunstenaars dat het verdient. Het begrip *topkunstenaars* vind ik uiterst verwerpelijk'.

JANNEKE WESSELING: 'Er zijn veel te veel kunstenaars. Dat doorsijpelen van creativiteit naar brede lagen vind ik twijfelachtig. Kun je dat effect aantonen?'

TERWINDT: 'Een maatschappij die zich wil vernieuwen moet een breed cultureel klimaat hebben. Duizend kunstenaars wordt een specialistische vakgroep'.

WESSELING: 'Gelaagde, betekenisvolle kunstwerken hebben een uitstraling, een bredere werking, kunst van het tweede en derde plan niet'.

HANS DONA: 'Veel zul je achteraf niet tot de top kunnen rekenen. Er is veel dat uit de circulatie verdwijnt. Maar de initiatieven in een lokale

De thema's gingen vergezeld van een aantal stellingen die heel verschillende, soms extreme opvattingen, voorstellen en oplossingen aandragen, bedoeld om reacties uit te lokken en de discussies te bevorderen.

Bijvoorbeeld de stelling 'De opstelling van criteria waaraan de kwaliteit van beeldende kunst kan worden beoordeeld is een primaire eis van behoorlijk bestuur. De samenstelling van de commissie is dan van minder belang' versus de stelling: 'Aangezien de artistieke kwaliteit geconcentreerd is in de Randstad is het logisch dat ook de landelijke adviescommissie door deskundigen uit de Randstad worden bemand'. Bij het vaststellen van de betekenis van de beeldende kunst voor de samenleving verwoordt een uitspraak van Rudi Fuchs de diepe tegenstelling tussen een sociaal-politieke en een autonome omgang met het begrip kwaliteit: 'Als je over kwaliteit praat, heb je het over het weinige en het ongelijke, maar om je heen spreekt iedereen over het vele dat gelijk is of gelijk moet worden' (thema A).

Onder thema C zwalken de stellingen heen en weer tussen het rijk als belangrijkste aangever voor een plaatselijk kunstbeleid en een vergaande decentralisatie: 'De vrees dat een gedecentraliseerd beeldend kunstbeleid zou leiden tot meer lantaarnpalen en minder kunstenaars is gebaseerd op veronderstellingen en niet op feiten. Een centralistisch beleid biedt niet méér waarborgen voor kunstenaars en voorzieningen dan een gedecentraliseerd beleid'.

Het hoofdstuk 'Beheer, bemiddeling (distributie) en receptie' ten slotte. 'Publiek komt niet af op kwaliteit. Publiek komt af op publiek, je moet zorgen dat je lawaai maakt' vindt de hoofdconservator van het Amsterdams Gemeente-archief in stelling 3. Dit nadat in stelling 2 is gepleit voor goed verzorgde en interessante plaatselijke tentoonstellingen, want die zouden landelijk de aandacht trekken.

In stelling 11. beveelt het rapport van Peat Marwick ('Eindrapport Marktverruiming Beeldende Kunst' van WVC) een branche-instituut aan als middel tot marktverruiming voor de beeldende kunst. Maar stelling 5. tekent tegen dit denkbeeld impliciet bezwaar aan met de bewering: 'Marktverruiming leidt niet tot kwaliteitsverbetering. Topkunst heeft helemaal geen marktverruimingsbeleid nodig'. Want, zegt stelling 4.: 'De afzet van kunstproducten is afhankelijk van commerciële haalbaarheid. Dus gaan kunstenaars maken wat *men* vraagt'. De congresgangers mogen het zeggen.

Uit de discussies

De advisering en bepaling van kwaliteit

Donderdagmiddag 14.00 uur

In de 'Groene Zaal' heet voorzitter P.J.M. van den Eeden de 22 deelnemers welkom. Er liggen zeven stellingen op tafel, waarvoor de voorzitter een kwartier per stelling wil uittrekken.

Stelling 1. vindt dat het idee van een 'brede laag' als kweekvijver is achterhaald en daarom bij de advisering van topkwaliteit moet worden uitgegaan. Een relatief klein aantal kunstenaars zou zo optimaal kunnen functioneren. Volgens de voorzitter valt die stelling in twee delen uiteen. Hij vindt dat advisering doelgericht moet zijn. Vervolgens kun je gaan kijken of topkwaliteit voor dat doel gewenst is. 'Het doel van de beschikbare middelen bepaalt de adviseringsnormen', zo denkt Van den Eeden hardop en de deelnemers volgen hem in die gedachte.

De discussie dreigt direct te verzanden in beleidsvragen waar van een beleid nog nauwelijks sprake is. Iemand oppert om topkwaliteit te laten 'genereren': met de middelen die je hebt een klimaat scheppen waarin topkwaliteit als vanzelf ontstaat. Een ander suggereert dat het begrip 'topkwaliteit' alleen maar wordt opgevoerd om de geldschaarste gemakkelijk te kunnen verdelen, want over niet meer dan een handjevol kunstenaars.

'Kunt u me uitleggen wat het woord *genereren* betekent?', vraagt een deelnemer aan gene zijde van de tafel terwijl aan deze zijde een antwoord wordt verlangd op de vraag wat we met topkwaliteit precies willen bereiken.

Els Wagemans van de Artotheek van Breda merkt aan: 'Topkwaliteit is een statisch begrip dat betrekking heeft op nu. Het is niet gericht op de toekomst'. En ze wordt bijgevalen: 'Topkwaliteit is conservatisme'.

Rapporteur Jan Wijle stelt voor om te discussiëren over de keuze tussen een kleine topgroep of een brede subgroep. 'Wat willen we?'

Alied Ottevanger van de Rijksdienst voor de Beeldende Kunst: 'Je moet een zodanig klimaat scheppen dat werken van topkwaliteit het licht kunnen zien'. De voorzitter: 'Je kunt je geld gebruiken om een klimaat te scheppen waarin kwaliteit kan ontstaan. Aan de andere kant is er de situatie waarin kunst wordt gemaakt. In die situatie moet je ook kiezen. Je praat dus over dingen die er al zijn. Dat heeft een conservatief element, inderdaad. Budgetverdeling zonder doel is zinloos'.

Over kwaliteit

Stelling 2. vindt het opstellen van kwaliteitscriteria een primaire eis van behoorlijk bestuur. De samenstelling van de commissie is dan van minder belang.

De voorzitter: 'Deze stelling suggereert dat je kwaliteitscriteria kunt opstellen. Als dat zo is, hoe gebeurt dat dan en door wie?'

Alied Ottevanger: 'Kwaliteit is een flexibel berip, dat telkens weer opnieuw aan verschillende werken wordt gekoppeld. De Rijksdienst maakt een verschil tussen een landelijk en een provinciaal niveau. Er is een soort landelijke top-10 of top-50 samen te stellen'.

'Dus een commissie hoeft niet te wisselen' luidt een vraag.

Alied Ottevanger: 'Jawel, want dat bevordert de veelzijdig-

heid. Dynamiek is eigen aan het voortbrengen van kunst. Je moet ook generatievorming vermijden'.

'Dat vind ik stereotype denken' werpt iemand tegen.

Ottevanger weer: 'De samenstelling van de commissie is van cruciaal belang'.

Voorzitter Van den Eede

vat het hoofdstuk kwaliteit samen: 'Criteria zijn eerder aandachtspunten dan normen: ze moeten flexibel zijn. De overheid kan aandachtspunten aangeven, maar de deskundigen, de adviseurs vullen die nader in. Het bestuur moet de randvoorwaarden scheppen'.

Over adviescommissies

Stelling 3.: 'Aangezien de kwaliteit geconcentreerd is in de Randstad is het logisch dat ook de landelijke adviescommissies door deskundigen uit de Randstad worden bemand', wordt heftig bestreden, waarbij vaak door elkaar heen gepraat wordt. Een enkele saillante opvatting priemt door het gespreksgeruis heen.

J.A. Versteegen van de Provincie Limburg: 'Je merkt de afstand van tweeënhalve uur tussen Maastricht en Amsterdam. Kennis is belangrijk als ook de regio gekend wordt'. Er ontspint zich vervolgens een 'regio'-discussie met als strijdpunt of er in Amsterdam anders wordt beoordeeld dan in Maastricht. Het is, opnieuw, Alied Ottevanger die enig licht in de duisternis brengt en het merendeel van haar gesprekspartners schaart zich achter haar opmerking: 'De regio kijkt gespannen en bevooroordeeld tegen de Randstad aan. Men voelt zich per definitie achtergesteld. Maar deskundigheid strekt zich uit tot de landsgrenzen, - dat moet vooropstaan'.

'De opwinding komt altijd van degenen die bedreigd zijn. Sinds de periode van Van der Louw als minister van WVC is er een permanente, ik zou willen zeggen zelfs brutale tendens om tot een zo groot mogelijke concentratie van kunst en cultuur in de Randstad te komen en met name in de vier grote steden. Belangstelling voor wat in de andere provincies gebeurt, is bij velen nauwelijks aanwezig'.

(G.J.A. Schampers, oud-burgemeester van Uden, oktober 1987).

samenleving vormen een kwaliteit voor een lokale gemeenschap'.

STEVIJN VAN HEUSDEN: 'Een land kan niet genoeg dichters hebben, maar we hebben het hier over beeldend kunstenaars. Die verschillende groepen zijn aanspreekbaar als *cultuurkringen*. Er zijn regionale, stedelijke en nog kleinere cultuurkringen die allemaal hun eigen betekenis hebben en een eigen rol spelen voor de gemeenschappen waarbinnen ze optreden. Ik weet dus niet of er te veel kunstenaars zijn: ik vind topkringen van evenveel betekenis als andere kringen. Na de oorlog is de gedachte ontwikkeld om het gat van de oorlog te dichten. De BKR zegt: als je wilt, en daartoe een opleiding hebt gevolgd, dan ben je kunstenaar. Het staat iedereen in dit land vrij om zich kunstenaar te noemen'.

CROUWEL moet van die opvatting niets hebben en riposteert: 'culturele kringen - ik ken die kringen geen andere betekenis toe dan de plaatselijke duivenvereniging. Je moet die kringen niet aan de beeldende kunst ophangen. Ik onderschat hun betekenis niet, maar we moeten ze zeker niet overschatten. Beeldend kunstenaar is een moeilijk beroep'.

BEINEMA (in de richting van Crouwel): 'Zijn er dan ook te veel huisartsen?'

CROUWEL: 'Elk dorp heeft één huisarts. Waarom zou het meer kunstenaars moeten hebben?'

KLOUS: 'Wat het produkt van de kunstenaar betekent komt in deze gespreksronde niet aan de orde. Iedereen in een artotheek bepaalt wat hij of zij mooi vindt'.

CROUWEL: 'Dat zegt niets over de kwaliteit van de beeldende kunst. Meubelboulevards floreren in dit land, maar wat zegt dat? We moeten behang in een lijstje niet gaan opvatten als beeldende kunst!'

Kwaliteitsnormen

De voorzitter sluit de vraag naar het teveel of te weinig aan beeldend kunstenaars af en richt de aandacht op de vraag naar wat kwaliteit is. Kan Janneke Wesseling zeggen welke normen zij han-

teert, het beoordelen van goed of slecht is immers haar vak?

WESSELING: 'Die kan ik niet opsommen. Na een bepaalde tijd, zodra het kunstwerk naar buiten treedt, ontstaat er een bepaalde consensus. *Vernieuwing* was bijvoorbeeld vijftien jaar geleden veel belangrijker dan nu. Maar één ding weet ik heel zeker: de overheid heeft zich niet bezig te houden met kwaliteit, dat wil ik dit congres op het hart drukken'.

's-GRAVESANDE: 'Maar kunnen we die bemoeienis tegenhouden? De overheid oefent invloed uit op de kwaliteit via commissies, jury's enz.'.

WESSELING: 'Subsidiesystemen, stipendia, de kunstankopen door de Rijksdienst, die spelen een belangrijke rol in de kwaliteitsbepaling'.

VAN HEUSDEN: 'Ik zeur weer over mijn *cultuurkringen*: daar wordt mijns inziens de kwaliteit bepaald. Dat geldt voor alle cultuurkringen op elk niveau. Waar de overheid in het geding is worden adviezen van buiten gevraagd'.

BEINEMA: 'Ik heb wat meer vertrouwen in die cultuurkringen dan Crouwel. De overheid moet zich niet met de kwaliteit bemoeien. Het gaat om een *benedennorm*: het moet minimaal die kwaliteit hebben. Daar zijn de commissies voor, maar die moeten meer gespreid worden en dat geldt voor de overheids gelden evenzeer. Stelling 3 vind ik dus walgelijk en verwerpelijk'.

(Beiname doelt op de stelling: 'Aangezien de artistieke kwaliteit geconcentreerd is in de Randstad is het logisch dat ook de landelijke adviescommissies door deskundigen uit de Randstad worden bemand'. Het is een van de vele stellingen die ter prikkeling en verheldering van de discussie aan het congres zijn meegegeven.)

DONA: 'Als wethouder zou ik me ook niet met de kwaliteit en inhoud willen bemoeien'.

CROUWEL: 'Vernieuwing zou minder belangrijk zijn geworden in de kwaliteitsbeoordeling, maar dat geloof ik niet. Ook de 'barok' verandert van betekenis binnen het postmodernisme, ook dat is een vorm van vernieuwing'.

BEINEMA: 'Wie bepaalt dat?'

CROUWEL: 'Dat gebeurt op internationaal niveau. Handige en slimme praters bereiken de top niet, dat doen de kunstwerken zelf. Het zijn de

Beheer, bemiddeling (distributie) en receptie

Donderdag 14.00 uur

Tot nog toe is de kunstenaar voor de verkoop van zijn produkt goeddeels aangewezen op een bemiddelaar.

Onder de 23 deelnemers ontwikkelt zich onder leiding van voorzitter Eric Akkermans (Culturele Raad Zuid-Holland) en Monique Peters (Artoteek Dordrecht) een pittige gedachtenwisseling over de noodzaak en het functioneren van bemiddelaar en/of bemiddelingsinstituut, de zin van marktverruiming en een branche-organisatie.

'De bemiddelingsinstituten werken niet' en 'de kunstenaar zet zijn produkten het liefst zelf af zonder tussenkomst van een bemiddelaar', luiden de eerste aanzetten hier. De Haagse galeriehouder J. J. van Kranendonk wijst op het bijzondere en eigen karakter van het kunstprodukt, dat volgens hem om een specifiek klimaat van presentatie en verkoopbemiddeling vraagt: 'Je kunt de kunstenaar geen vaardigheden bijbrengen, daarvoor is een bemiddelaar nodig. Wat de academies in dit verband hooguit kunnen doen is om de kunstenaar respect voor zijn eigen productie bij te brengen, en daar hoort een goede documentatie bij'.

Beeldend kunstenaar Eugène Terwindt vindt dat een goede bemiddelaar meer moet vertegenwoordigen dan alleen maar het economische aspect. 'Hij moet ook integriteit bewaren en uitdragen ten aanzien van het concept van het kunstwerk'.

Over de mogelijkheden tot marktverruiming lopen de meningen even sterk uiteen als de stelling daarover: 'Marktverruiming leidt niet tot kwaliteitsverbetering. Topkunst heeft helemaal geen marktverruimingsbeleid nodig'. Evenals Discussiegroep C constateert Discussiegroep D dat de marges voor marktverruiming gering zijn. Wel vindt men dat in het beleid terzake nadrukkelijk ook de *perceptie*, de ontvangst van kunst moet worden betrokken.

Over het functioneren van artotheken als bemiddelaar wordt uiteenlopend gedacht. Kunstenaars zijn over het algemeen niet bijster enthousiast over deze instelling en de artotheekmedewerkers zelf tasten veelal in het duister over de zin en doelstelling ervan. Kunstuitleencentra zijn voor verbetering vatbaar, vindt men, onder meer door de inbreng van meer professionaliteit en deskundigheid. De subsidiëring van artotheken is terecht, maar een onderzoek naar hun functioneren is dringend gewenst.

Met name na het afschaffen van de BKR valt er een wildgroei van het aantal kunstbemiddelaars waar te nemen. Kan die door centrale bemiddelingsinstituten worden tegengegaan? In ieder geval dienen bestaande instituten zoals het Praktijkbureau, Kunst & Bedrijf en enkele centra voor

beeldende kunst te blijven. De overheid zou het non-profit-beingsel via die centra kunnen stimuleren, maar aan de wildgroei als zodanig valt volgens de deelnemers niet veel te doen. Het is voornamelijk een kwestie van zelfregulering.

Kranendonk daarover: 'De tegenkracht komt van de kunst zelf, die zich kwalitatief zal handhaven. Het regelt zichzelf'. Ook het koppelen van de bemiddeling aan de bestaande instituten wordt als een effectief bestrijdingsmiddel tegen de wildgroei gezien.

De rol van de musea als bemiddelaar, zo is men van mening, ligt vooral in de presentatie, promotie en publiciteit, niet in de verkoop.

De behoefte aan een branche-organisatie, een soort produktschap voor het beeldende kunstbedrijf, wordt hier als reëel ervaren. Zo'n produktschap zou producenten, bemiddelaars en kopers deskundig moeten informeren en onderzoeken moeten doen. De vele activiteiten op dit gebied zijn versnipperd en vragen om coördinatie en bundeling. Gedacht wordt aan uitbreiding in die zin van de Rijksdienst, maar ook de VVK zou wat dat betreft een rol kunnen spelen.

De afstemming van het overheidsbeleid en de geldstromen'

Donderdag

experts die dat uitmaken zoals in alle categorieën experts uitmaken wat wel of geen niveau heeft. Het tijdsaspect speelt ook een rol. Kwaliteit wordt gemeten naar de internationale opvattingen'.

DONA: 'Wat internationaal gearriveerd is, dat is toch niet de norm voor vernieuwing?'

TERWINDT: 'Het geld dat er ingestopt wordt speelt een rol bij het vaststellen van kwaliteit. Maar ik vind de 'beleving' van kunst wel zo belangrijk, die wordt niet bepaald door topkunst'.

Op dit punt spijt de voorzitter de vraag naar kwaliteit opnieuw toe op de kunstcriticus. Wil Janneke Wesseling nog eens proberen uit te leggen hoe ze tot een oordeel komt?

WESSELING: 'Ik kan alleen maar omschrijven wat ik doe als ik een tentoonstelling bekijk. Laten we de beeldhouwer Richard Serra nemen, van wie het Van Abbemuseum nu een tentoonstelling heeft ingericht. Je gaat daar met een bepaald beeld naar toe.

Toevallig hebben ze van hem net ook een heel mooi beeld in Kröller-Müller neergezet. Ik ben in Eindhoven teleurgesteld en dan ga je je afvragen waarom dat zo is. Vroeger maakte Serra shockerende en provocerende beelden, maar dat beeld in Kröller-Müller stijgt daar bovenuit. Het is klassiek vakmanschap. Maar vakmanschap is geen criterium zonder meer: het gaat om de zeggingskracht'.

TERWINDT: 'Dat zijn overdrachtelijke kwaliteiten'.

CROUWEL: 'Die zijn belangrijk. Wat niet genoemd is maar wat altijd een rol speelt is de *vergelijking*. Die is belangrijk om tot een oordeel te komen. Eén persoon bepaalt niet of een kunstwerk wel of niet belangrijk is, dat moeten er meerdere doen'.

In de zaal veert Ton Entius, directeur van het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur (NOGC) van zijn stoel: 'En Evert Werkman dan?' Kennelijk vindt Entius het werk van Werkman te laat erkend en vervolgens ondergewaardeerd, een opvatting die in het antwoord van Crouwel zonder erbarmen wordt afgestraft: 'Werkman is regionaal van belang, hij heeft een interessante lokale betekenis, verder is hij niet gekomen'.

's Morgens al hebben voorzitter Ton Entius van de Stichting Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur en rapporteur Huub de Graaff te kennen gegeven allerm minst tevreden te zijn over de negen stellingen die ten behoeve van de discussie zijn verstrekt. Ze vinden ze voor een deel te algemeen, te zeer geënt op de bestaande situatie. Nieuwe gezichtspunten en/of voorstellen die tot een verbetering en vooral verheldering van de bestaande overheidspraktijk kunnen leiden treffen ze er niet in aan. Voor het overige vinden ze de stellingen zo eenzijdig provocerend, dat ze vrijwel onbruikbaar zijn geworden voor een realistische gedachtenwisseling.

Wanneer de verslaggever de foyer betreedt, halverwege de discussie, noteert hij uit de mond van rapporteur Huub de Graaff: 'De discussie was tot nog toe erg instrumenteel gericht, bijvoorbeeld over de beroepskostenvergoeding. Maar hoe zit het met de relatie tussen kunst en maatschappij, welke betekenis hechten we aan de kwaliteit van de kunst?'

Hij waagt zich daarmee op het terrein van Discussiegroep A en voorzitter Entius leidt het gesprek terug naar het eigenlijke thema met de hartekreet: 'WVC zit lui achterover in een gemakkelijke fauteuil en zegt: jongens, kom maar met jullie ideeën, plannen, voorstellen. Wat is bijvoorbeeld de rol van de overheid met betrekking tot de marktverruiming? Nou, de rentesubsidieregeling. Maar is er nu eerst de markt en dan de overheid, of eerst de overheid en dan de markt?'

Van de 25 gespreksdeelnemers reageert Yvonne Hagenaars van de Rijksdienst voor Beeldende Kunst als eerste: 'De eerste taak van de Rijksdienst is complementair ten opzichte van de musea. De tweede betreft pas de eigen aankopen. De markt zie ik als de niet-gesubsidieerde instellingen. We moeten niet gaan roepen: nu al het geld maar van de bedrijven. De Amro en ABN bewegen zich op dezelfde markt als de musea. De regio heeft van de bedrijven niet veel te verwachten. Ik denk dat het heel verstandig is als lagere overheden ook naar andere fondsen gaan kijken, naast de overheidsfondsen'.

Jan Bron, gemeente Enschede: 'Je moet je niet afhankelijk gaan stellen van wisselende en tijdelijke geldstromen'.

Wouter Vogel, beeldend kunstenaar van *Nova Zembla* in Den Bosch: 'De kunstenaar moet zijn marketing niet bouwen op het huidige, onoverzichtelijke beleid van de overheid, - hij moet een nieuw kunstbeleid zelf initiëren! Eerst de inhoud, dan de structuur. Er moet bij de overheid een signalerende taak liggen en van daaruit moet een beleidsstructuur ontwikkeld worden. Eerst kijken wat er aan de basis gebeurt. De effecten van de afschaffing van de BKR zijn nog onvoldoende bekend. Wat dat betreft verkeren we in een vacuum'.

De voorzitter: 'Maar mevrouw Blotkamp had vóór haar

'Het nieuwe overheidsbeleid dreigt in een zelf gespannen fuik te raken. De integrale benadering die WVC voorstaat, men zie het Kunstenplan 1986-1990 en de daaraan voorafgaande Notie en Brief over het kunstbeleid, heeft slechts inhoud als de overheidsaanpak daadwerkelijk integraal is. Het is van eminent belang dat andere ministeries als Economische Zaken, Onderwijs, Financiën, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken en Justitie betrokken raken bij het kunst- en cultuurbeleid'.

(Huub de Graaff in zijn artikel 'De afstemming van het overheidsbeleid en de geldstromen', 'Federatie van Kunstenaarsverenigingen', 1987.)

5.30 uur

vertrek bij WVC prachtige beleidsplannen klaar liggen waar niets mee is gebeurd. We zitten met het punt van advies en praktische uitvoering. Het zijn aanbevelingen aan *ontwikkelingsgebieden*. WVC huurt deskundigen in voor eigen advisering. Maar de lagere overheden beschikken niet over die deskundigheid'.

Gusta van Weezenburg, gemeente Delft: 'Er bestaat geen idee over de kosten van kunst en promotie. Ze denken in veel te hoge bedragen. Ik probeer daar in de informele sfeer wat aan te doen, interesse te wekken voor marktverruiming'.

De voorzitter: 'De overheid is complementair. Toch is diezelfde overheid de grootste koper van kunst. Je ziet een verschuiving in de oriëntatie: de kunstenaar richt zich meer en meer op de markt, maar de overheid beschikt nog niet over het kundige personeel om een marktverruimingsbeleid te effectueren'.

Eén van de gespreksgenoten brengt in dat voor de beroepsorganisaties het primaat bij de overheid ligt, maar zij zien dat de lagere overheden zich sterk oriënteren op marktverruiming. Maar zijn de grenzen voor die verruiming niet erg marginaal? Stellen de plaatselijke overheden zich daar niet veel te veel bij voor?

Rapporteur Huub de Graaf: 'De markt moet ruim worden geïnterpreteerd. Inkomensvorming voor kunstenaars is ook marktverruiming'.

Voorzitter Entius loodst het gesprek naar stelling 6., waarin wordt aanbevolen dat ook andere ministeries dan WVC hun bijdrage gaan leveren aan een integraal kunstbeleid: 'Beleid is ook kijken naar wat op andere ministeries t.a.v. kunstbeleid gebeurt. Al die geldstromen zouden onder verantwoordelijkheid of zeggenschap van de minister van WVC moeten gaan vallen. Te denken valt hier aan het *Vlaggenproject* van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en aan de Esthetische Dienst van de PTT, die met zijn 1%-regeling onder VROM valt. Dan zijn er de fiscale faciliteiten, die weer berusten bij financiën. Er moet met andere woorden sprake zijn van een goede coördinatie, een betere afstemming'.

Er blijkt onder de aanwezigen behoefte aan zogenaamde branche-organisaties, die echter bij voorkeur vanuit de bestaande beroepsorganisaties zouden moeten worden geïnitieerd en vorm gegeven. Aan de stelling dat kunstenaars zelf zich moeten gaan bekwamen in marketingtechnieken, boekhouden en bedrijfsvoering wordt maar een relatieve waarde toegekend.

Jan Potharst, die zich gedurende de hele discussie als een enthousiaste *doener* heeft gemanifesteerd met een zekere afkeer van de *praters*, besluit deze discussie met het adagium: 'Gewoon doen! Er valt nog zoveel te ritselen. De kunstenaars hebben het hard nodig!'.

Beeldend kunstenaar Wouter de Vogel, die met veel vuur maar weinig succes het vaak beleidstechnische karakter van de discussie had willen doorbreken ten gunste van een vitaler en meer open vertrekpunt, verzucht na afloop: 'De initiatieven uit wat hier *het veld* wordt genoemd, dat zijn wij, de kunstenaars dus, worden niet gehonoreerd. Nu is er de mogelijkheid van een nieuw beleid, maar de beleidsmakers en uitvoerders komen niet van hun frustrerende erfenis af'.

'Zoals de samenleving rechtvaardig dient te zijn, zo zal ze de cultuur moeten koesteren, bewaren en overdragen. De overheid is daarin wel onpartijdig, maar niet neutraal. Immers, de overheid moet - gewild of ongewild - keuzen maken. En ook al zijn dat geen inhoudelijke keuzen ten aanzien van het artistieke scheppingsproces, toch drukt ze wel degelijk haar stempel op het behoud en dus ook op de ontwikkelingskansen van kunst en cultuur'.

(Joop den Uyl in het vlak voor zijn dood geschreven artikel 'De overheid als hoedster van de kunst', Het Parool, 2 juli 1988.)

Omscholing?

De voorzitter merkt dat hij de vinger niet echt achter het mechanisme van de kwaliteitswaardering krijgt en brengt het onderwerp van de opleiding en het in de stellingen opgeworpen denkbeeld van omscholing voor mislukte kunstenaars onder de aandacht van zijn Rondetafelgenoten.

Opnieuw is het Crouwel die als eerste zijn opvattingen daarover ventileert.

CROUWEL: 'We zitten voor wat het kunstonderwijs betreft in een penibele en precaire situatie. Eerst bij de universiteiten, nu weer bij het Hoger Beroeps Onderwijs. Het overheidsbeleid in dit opzicht is ronduit slecht. In het verleden zijn er veel te veel mensen kritiekloos opgeleid. En nu we eindelijk kritischer worden, moeten er ineens meer studenten komen om de opleidingen overeind te houden. Onze academies hangen aan een aantalsnorm. De grensvervaging in de jaren '70 waarbij ambachtelijke disciplines opschoven naar de beeldende kunst heeft desastreuze gevolgen gehad. Dat moet anders worden. Het begrip *kunstnijverheid* moet terugkomen. Een prachtig begrip, maar laten we het in godsnaam niet verwarren met beeldende kunst. Laten we een onderscheid maken tussen toegepaste kunst en autonome kunst. Er zijn tegenwoordig veel kunstenaars die in hun atelier heel andere dingen maken dan wanneer ze samenwerken met een architect. Dat maakt me zeer argwanend tegenover die kunstenaars. Begrijp me goed, ik vind toegepaste vakken niet minder dan de vrije, ik heb me ook altijd sterk gemaakt om grafische disciplines in de vakopleiding te krijgen. Maar de academies hebben door hun beleid die hardnekkige situatie zelf gewekt. Ik pleit voor een hernieuwde scheiding tussen *artisan* en beeldend kunstenaar. Het uitrekken van de basisopleiding is wat dat betreft funest geweest: pas bij het eindexamen je richting kiezen'.

VAN HEUSDEN: 'Wat er gaande is is desastreus, voor het kunstonderwijs en voor het vakonderwijs. Aan wezenlijke nuances wordt voorbijgegaan. Die opleiding kan niet streng en goed genoeg zijn. We moeten voorkomen dat mensen

'Het genie wordt voorgesteld als volledig losstaand van iedere maatschappelijke en historische situatie. Hij lijkt vanuit een andere wereld te zijn gekomen met een boodschap. Daar geloof ik absoluut niet in. Al die genieën zijn uitstekende zakenlieden die als het om kunstpolitiek gaat precies weten waar het op staat. Iedereen die in de kunstwereld thuis is weet dat, maar het is niet gepast daarover te spreken'.

(Beeldend kunstenaar Hans Haacke in een interview met Anne Tilroe, 'de Volkskrant', 20 december 1985.)

De betekenis van de beeldende kunst voor de samenleving'

Vrijdagmorgen 10.00 uur

De scène heeft zich verplaatst van Cultureel Centrum 't Hof naar het oude Stadhuis, waar in vergaderzaal A gespreksleider Pier Pennings en rapporteur Eric Wehrmeyer dertien discutanten aan tafel krijgen. Donderdagmiddag waren dat er 24. Toen al had de voorzitter stelling 1. (over culturele vernieuwing als een van de middelen om de economische crisis te bestrijden) veranderd. 'Dit is een stelling met vleugeltjes. Niet de vraag of, maar hoe de kunst mede door de overheid gefinancierd moet worden lijkt me van belang'.

Stelling 2. ontlokt iemand de vraag of kunstenaars wel lokale cultuurdragers zijn. 'Kunstenaars zijn cultuurdragers', zo wordt algemeen bevestigd. 'Maar ook cultuurvernietigers', nuanceert een ander terecht maar met onduidelijke intenties. Reden voor de voorzitter om te vragen of er ook een kunstenaar in de zaal is.

Er ontstaat een weinig verhelderende discussie over wat de kunstenaar vertegenwoordigt en wat hem nu precies onderscheidt van andere diersoorten. 'De kunstenaar is een cultuurmaker', 'Kunstenaars kunnen heldere impulsen geven tot vernieuwing van de cultuur' en 'Eigenlijk gevaarlijk om de kunstenaar een uitzonderingspositie te geven' zijn enkele van de opvattingen die over de tafel rollen.

H. Walgenbach van het Centrum voor Beeldende Kunst in

Rotterdam verheft zich boven het gekraakel en postuleert: 'Het gaat in deze discussie niet over beeldende kunst maar over produkten, een marktprodukt. Je moet daar de legitimering van de beeldende kunst in zoeken'.

Yvonne Hagenaars van de Rijksdienst Beeldende Kunst: 'Vragen naar de legitimering van beeldende kunst is vragen naar de legitimering van leven!'

Walgenbach: 'Je moet een beetje oppassen dat kunst op stedelijk niveau niet ondergeschikt wordt gemaakt aan promotiedoeleinden. Als we over *de das van Corneille* praten, praten we niet over kunst'.

Jan Potharst, wethouder van de gemeente Gouda: 'Je moet in gemeenteraden niet zeuren over intrinsieke waarden van kunst - je moet allerlei praktische argumenten aandragen om er iets door te krijgen'.

Het accent in de discussie wordt verlegd naar de rol van de kunstenaar, die zich voor het merendeel van de aanwezigen, zo lijkt het, meer en meer dient te gedragen als salesmanager en verkoper van eigen produkten. Aanleiding voor voorzitter Pennings te vragen of er naast de inhoud van kunst soms ook een economisch plaatje moet worden aangeboden.

Walgenbach: 'Economische argumenten helpen je om tegenover de politiek je taken en budget overeind te houden. Spraakmakende evenementen scoren hoger dan experimenten in de marge'. Rapporteur Eric Wehrmeyer weert zich: 'Het hoofdthema van deze discussie is toch de betekenis van de beeldende kunst in de samenleving - met welke argumenten maak je dat duidelijk in de politiek?'

J. Wessels: 'De sector Welzijn is er nooit in geslaagd zijn nut voor de samenleving aan te tonen. Daarom bestaat die sector op lokaal politiek niveau bijna niet meer'.

Er ontstaat grote verwarring en inhoudelijke onenigheid over de politieke *verkoop* van kunst. De *verpakking* van de boodschap dreigt belangrijker te worden dan de boodschap zelf, te meer waar de maatschappelijke en sociaal-culturele betekenis van die boodschap eerder in de discussie onvoldoende zijn geanalyseerd en verdedigd. Het economische *verhaal* wordt hier niet opgevat als ondersteunende bewijsvoering, maar als primair en enig zwaarwegend verkoopargument naar de politiek. Men komt dan ook maar moeizaam tot een conclusie.

Yvonne Hagenaars: 'Laten we als aanbeveling zeggen: alleen maar een goed verhaal'.

Walgenbach: 'De verbinding kunst-economie is niet per definitie vies'.

Congresresolutie

De betekenis van de kunst

1. De samenleving kan niet zonder kunst.
Het onderhouden van het artistiek en creatief elan in de maatschappij is van levensbelang.
De vraag is dan ook niet of, maar hoe de kunst door de overheid gefinancierd moet worden.
2. Kunstenaars zijn aanjagers voor het totale culturele klimaat.
Regionaal protectionisme valt tot op zekere hoogte te billijken, mits aanvullend van karakter en gericht op de regionale eigenheid.

Taakverdeling binnen de overheden

3. Kwaliteit en differentiatie zijn beide uitgangspunten voor het overheidsbeleid.
Het ligt voor de hand dat de lokale overheid zich primair richt op de brede categorie en voorzieningen trefte voor de infra-structuur: het scheppen van een klimaat waarbinnen kwaliteit kan ontstaan.
4. De samenhang tussen de diverse overheidsniveaus, de overheid en de markt, en tussen WVC en de overige departementen ontbreekt. De taakverdeling tussen de diverse overheden moet op de helling.

te lang denken dat ze een Van Gogh kunnen worden'.

BEINEMA: 'Je ziet verschillende lijnen in het onderwijs samenkomen: financiën, opleiding, werkgelegenheid enzovoort. Het is een goede zaak dat het geld niet langer wordt gerelateerd aan het aantal'.

Na de BKR

Met het verdwijnen van de Beeldende Kunstenaars Regeling zijn nieuwe regelingen geïntroduceerd. De voorzitter wil weten of die voldoen.

DONA: 'Veel gemeenten doen het goed. Wel zie je veel onderlinge verschillen in aanpak en daar pleit ik ook voor. We moeten vooral geen zetbaasjes van Den Haag worden. Een uniformiteit als met de BKR moeten we vermijden. Decentralisatie is een goede zaak, alleen de beroepsorganisaties komen daartegen telkens weer in het geweer. Maar verschillen moeten er zijn'.

KLOUS: 'We pleiten voor een zekere gelijkmatigheid ten aanzien van de inkomenspositie. Dat kan in een gedecentraliseerde situatie ook heel goed, maar dan moeten lokale overheden wel hun verantwoordelijkheid kennen. In veel gemeenten

Het Rijk is verantwoordelijk voor de vormgeving en inhoud van de hoofdlijnen van beleid.

De uitvoering vindt plaats door drie overheidslagen door middel van geoormerkte uitkering. (Niet provincie - gemeentefonds).

Pas na de evaluatie van de Tijdelijke Rijksregeling kan worden bezien op welk niveau, provincie of (regio)gemeente de uitvoering het best kan plaats vinden.

De advisering

5. Loketten waar vrijwel alleen 'nee' wordt verkocht dienen te worden gesloten.

Het is onbehoorlijk adviescommissies op te zadelen met het probleem van de schaarste aan financiële middelen.

Kwaliteit moet niet als middel gehanteerd worden om die schaarste te verdelen.

Als de middelen beperkt zijn moet de politiek vooraf duidelijk kiezen voor welke doelen zij welke middelen wil inzetten.

De adviseringsprocedure moet in overeenstemming zijn met die doelen.

Bijvoorbeeld bij een zeer beperkt budget dient men andere systemen dan open inschrijvingen te hanteren.

6. Beoordeling van artistieke kwaliteit steelt op de overeenstemmende meningen van experts.

De waarde van artistiek kwaliteitsoordeel wordt bepaald door de deskundigheid van de adviescommissie.

Daarom dient iedere bestuurder naaar een zo deskundig mogelijke advisering te streven.
Niet bij voorbaat is het zeker dat deze deskundigheid binnen bepaalde geografische gebieden te vinden is.
De voorkeuren van de adviescommissies geven kleur en smaak aan hun keuzen.
Dat is positief, mits regelmatige wisseling van personen van adviescommissies plaats vindt.

Kunstenaarsbeleid

7. De huidige veelheid van beroepskostenvoorzieningen is rampzalig.
Een centrale beroepskostenregeling met centrale uitvoering is wenselijk.
Wij denken daarbij aan het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars (VVK), dat bij een uniforme procedure toch voor lokaal maatwerk kan zorgen.
8. Positieve discriminatie voor vrouwelijke kunstenaars dient niet via een speciale kwaliteitsbeoordeling van het werk plaats te vinden.
Wel is er reden tot maatregelen in de voorzieningsfeer en de 'bevrouwing' van deskundigencommissies.

De economische betekenis van kunst

10. De economische betekenis van de kunst lijkt gebruikt te worden als enige legitimatie voor de huidige markt georiënteerde politiek.
De economische potenties van de beeldende kunst mogen niet overschat worden.
Marktbeleid is alleen aanvullend op de eigen verantwoordelijkheid van de overheid.
Beeldende kunstenaars zullen altijd in belangrijke mate zijn aangewezen op opdrachten, aankopen en stimulerende maatregelen van de overheid.

De promotie en de bemiddeling

11. De groei in commerciële bemiddeling is niet zonder risico als niet op non-profit-basis tegenwicht wordt geboden.
De overheden dienen hiervoor voorzieningen te scheppen en in stand te houden.
Verdergaande privatisering (bijvoorbeeld Kunst en Bedrijf) is discutabel.
Op lokaal / regionaal niveau dienen er plekken te zijn die promotie / presentatie en opdrachtverstrekking ter hand nemen (centra voor beeldende kunst en kunstuitlenen).
Kunstabemiddeling is niet een taak van de musea.
Geldstromen naar kunstuitlenen zijn verantwoord, mits professionaliteit, deskundigheid en kwaliteitszorg sterk toenemen.
Publieksonderzoek is wenselijk.
12. Een landelijk branche-instituut, zoals het ook in andere bedrijfstakken fungeert, is wenselijk ten behoeve van gezamenlijke promotie, marktverkenning en andere maatregelen in het kader van de marktverruiming.
Het wordt hoog tijd, dat overheid, kunstenaars en andere organisaties elkaar vinden op dit punt.

Integraal kunstbeleid

13. Internationaal wordt wel een integrale aanpak voorgestaan (WRR.: cultuur zonder grenzen), nationaal niet.
Een coördinerend ministerschap is praktisch niet haalbaar.
Het initiatief tot inter-departementale samenwerking moet wel van WVC uitgaan.

Congresvoorzitter Nico Lamers:

**'Ik zal me binnenkort bij
het ministerie vervoegen
met de vraag:
wat spreken we nu af,
hoe gaan we hier
een vervolg aan geven'.**

wordt het kunstbudget voor andere zaken gebruikt'.

TERWINDT: 'Ik ben evenmin een voorstander van gelijkheid, maar voor beeldend kunstenaars bestaat er geen basisvoorziening meer'.

WESSELING: 'Een deel van het geld zit nog bij WVC (de Rijksdienst en de stipendiumsystemen). Ik vind dat nog veel te sturend. Er spelen nog altijd kwalitatieve overwegingen naast sociale. En dan is er de ellende van de stipendiumaanvragen - heel ingewikkeld allemaal. Een bevoegen commissie moet zelf de baan op'.

CROUWEL: 'De situatie is verre van ideaal. In de verdeling van gelden over provincies en gemeenten constateer ik enorme verschillen. Sommige provincies decentraliseren weer naar kleinere steden in hun provincie. Waar komen die regionale verschillen in hemelsnaam vandaan? Je zou de boel moeten analyseren en een veel gelijkkluidender beleid moeten formuleren, en dan bedoel ik niet een 'geleid' cultuurbeleid. In Rotterdam hebben we in de aanzet een beroepskostenvergoeding opgenomen, bij wijze van overgangsregeling, uit égard ook met de oudere kunstenaars'.

BEINEMA: 'Ik vind die verscheidenheid juist iets heel moois. Maar heel veel kleine gemeenten hebben nog geen eigen kunstbeleid, daar zou de overheid vaart achter moeten zetten. Het zou zonde zijn om die mogelijkheid te laten afsterven'.

KLOUS: 'De beroepskosten - om simpelweg je vak te kunnen uitoefenen -, die verantwoordelijkheid moet volgens ons bij de centrale overheid rusten'.

VAN HEUSDEN: 'Er is gekozen voor provincies en niet voor gemeenten uit praktische overwegingen. We zitten ook nog maar heel korte tijd in die nieuwe situatie. De beroepskostenregeling verdient herziening. Het kan me niet schelen wie er stuurt, als er maar gestuurd wordt waar dat nodig is'.

De laatste opmerking oogst gelach van de zaal. Aanleiding voor voorzitter Ad 's-Gravesande het Rondetafelgesprek op te schorten. De wijzers van de klok staan ondertussen op 12.30 uur. Broodjes, soep en koffie geuren in de ontvangsthal. Er wordt

Als één van de initiatoren en als voorzitter van het congres *De Kunst, de Stad en de Markt* is het laatste woord aan drs. Nico Lamers, wethouder van cultuur van de gemeente Dordrecht. We vroegen hem naar zijn indrukken en bevindingen, enkele weken nadat hij in het Dordrechts Museum aan minister Eelco Brinkman van WVC de slotresolutie van het congres had voorgedragen.

'De enige hoop voor deze wereld is wat dat betreft gevestigd in de cultuur. Niet in de industrie, niet in de politiek, niet in de sport of waarin dan ook. Alleen de kunst kan zorgen voor geestelijke ontwikkeling in de richting van meer menselijkheid'.

(Beeldend kunstenaar, aangehaald in het artikel 'De scheiding van kunst en staat' van K.L. Poll, NRC Handelsblad, 9 juli 1982.)

Een van de aanbevelingen in de Dordtse Resolutie lijkt inmiddels door de minister te zijn gehonoreerd, namelijk een vereenvoudiging en concentratie van de verschillende subsidies. Zijn de resultaten van het congres in overeenstemming met wat Nico Lamers ervan had verwacht en gehoopt?

'Ik verwachtte van het congres wel dat daarin naar voren zou komen hoe de verschillende groeperingen over een en ander dachten en waar de verschillende knelpunten zouden liggen. Ik had natuurlijk geen andere verwachtingen dan wat ik daar landelijk over tegenkom. Het is met de kunst als met volkshuisvesting: eerst bezuinigen en dan kijken wat je doet. Kijk naar de politie: nu er protesten komen wordt er naar oplossingen gezocht. Met betrekking tot het beeldend-kunstbeleid zie je niets anders. Eerst minder geld voor de kunstenaars en dan maar kijken wat er gebeurt.'

'Met name de kwaliteitsnormen zijn erg onduidelijk. De problematiek die Crouwel aansneet, daar weten we eigenlijk geen raad mee, daar kan op ons niveau nog niet diepgaand over worden gesproken. Het bleef op het congres naar mijn mening te veel diagnosticeren en te weinig een diepgaande analyse. Ik denk dat daarvoor de voorbereiding te kort is geweest, we hebben de diverse stellingen te weinig uitgediept aan het congres kunnen voorleggen.'

Waarom dan geen langere voorbereiding?

'De problemen zijn urgent en met uitstel had je weer een jaar langer blijven aanmodderen, dus dan maar liever snel starten met de discussie met een voorlopig resultaat.'

Welke punten in de discussies zijn hem opgevallen?

'De nadruk waarmee de commerciële sector als weinig effectief wordt beschouwd. Je kunt je wel op de commercie richten, maar het zet geen zoden aan de dijk, vindt men. Ik wil daar de kanttekening bij plaatsen dat dat vanuit een momentane kijk is geredeneerd. Een echte omslag naar een markt naar analogie van bijvoorbeeld Amerika is op korte termijn niet te halen. Met fiscale voordelen voor het bedrijfsleven zou je de markt wat kunnen verruimen, maar of dat blijvend is weet ik niet.'

De vrees om de kunstproductie afhankelijk te stellen van het bedrijfsleven en de particuliere sector lijkt niet ongegrond.

'Je kunt je afvragen of het wel zo goed is dat de overheid de kunst moet steunen. Je zou ook kunnen denken dat de

mensen, de maatschappelijke geledingen, zich meer met kunst gaan bemoeien. De overheid doet het wel, maar of dat nou zo goed is, is ook maar de vraag.'

De markt, zo was de overheersende mening in alle discussiegroepen, valt nauwelijks te verruimen. De vruchten daarvan zijn binnen de Nederlandse verhoudingen marginaal.

'Hoe waardeer je dat, dat de markt maar *marginaal* is? Ik vind dat ook wel zorgelijk. Ik zou het zoeken in een grotere betrokkenheid bij de particulier, dat die zich meer voor kunst gaat inzetten en een groter aandeel daarin krijgt. De 1%-regeling zou je ook bij particulieren kunnen stimuleren, bij de universiteiten. Wetenschap en kunst hebben nauw met elkaar te maken, die houden zich allebei met de wereld en het leven bezig, daar doen ze beide onderzoek naar. Het gaat mij om een wezenlijke betrokkenheid van de particuliere sector, niet een vorm van sponsoring.'

Het zogenaamde maatschappelijk nut of de maatschappelijke betekenis van kunst bleek ook op dit congres weer een punt waar iedereen z'n nek over breekt. Met wetenschappelijk onderzoek ligt dat anders.

'Zuiver wetenschappelijke vondsten worden later in de praktijk toegepast. Met de kunst kun je dat ook zeggen: het gebruik van andere vormen, andere kleuren, dat waar de kunstenaar hardnekkig naar op zoek is en wat door hem wordt ontwikkeld, zie je later terugkeren in het dagelijks leven. Zijn bijzondere manier van kijken wordt een 'gewone' manier van kijken. Dat is ook een vorm van nut, van de zin van de kunst.'

Welke stellingen uit de slotresolutie bevallen hem het best?

'Met stelling 2. ben ik het nadrukkelijk eens. Stelling 3. vind ik uitstekend geformuleerd en stelling 4. vond ik heel grappig: dat de gemeenten vonden dat ze zich nadrukkelijk in de kijker moeten werken terwijl de provincie dat helemaal niet vindt. En stelling 5., die heb ik Brinkman sterk aanbevolen. De eerste tien punten in de slotresolutie spreken me erg aan.

Wat ik heel positief vond is dat de verschillende discussies uit de resolutie konden worden afgeleid. Het zijn punten die leven en het zou interessant zijn om bijvoorbeeld volgend jaar nog eens te kijken of die punten dan nog gelijkkluidend zijn, of inmiddels alweer zijn veranderd.'

geluncht: onder de in olie verf versterkte blikken van de magistraten van de schutterij van Dordrecht, of op een stoeltje in de zon op het oude binnenplein.

Eerste reacties

Tijdens de lunch worden eerste reacties uitgewisseld. De overheersende teneur is er een van teleurstelling. Met name het aspect van de kwaliteitsbepaling vormt aanleiding tot misverstanden en de congresgangers zijn met de antwoorden van het panel allerminst tevreden. Het bevestigt nog eens het beeld van elke beleidsdiscussie zodra het begrip 'kwaliteit' in het geding is.

Maar de onvrede beperkt zich niet tot wat het panel over kwaliteit heeft opgemerkt. Men is weinig ingenomen met wat in het algemeen over de aangeroerde gespreksthemata's is gezegd. 'We hebben het al zo veel en zo vaak gehoord' vat een congresganger de onvrede kernachtig samen. Hier blijkt hoezeer kunstcritica Janneke Wesseling de mogelijkheid voorbij heeft laten gaan vooroordeel en argwaan ten aanzien van 'deskundigheid' in dit verband voor eens en altijd uit de weg te ruimen. Haar bijdragen wordt gekarakteriseerd als 'vaag' en 'pover'.

Andere congresgangers - en zij vormen zeker geen minderheid - maken zich boos over de stelligheid en eenduidigheid van Crouwels opvattingen. Hier wreekt zich de jaren zeventig-geest van anti elitarisme, drempelverlaging en breed cultureel draagvlak, waarmee het gros van de hier aanwezige beleidsambtenaren zijn carrière is begonnen. Het is weliswaar geen positieve, maar daarom niet minder effectieve basis voor een pittige, mogelijk verhitte voortzetting van de discussie in de verschillende gespreksgroepen.

De panelleden verlaten successievelijk het congres, onder de arm een grafisch kunstwerk geklemd als dank voor hun voorzet. Bordjes, kopjes en schoteltjes worden rinkelend ingezameld, geleidelijk keert op het binnenplein de rust weer en in vier afzonderlijke zaaltjes verzamelen de deelnemers zich, de inwendige mens gelest en gestild, rond de verschillende gespreksleiders. Het is twee uur in de middag. Voor de meesten begint 'De Kunst, de Stad en de Markt' nu pas echt.

Dus volgend jaar weer een congres?

'Ik zou een vervolgcongres willen, maar dan wel met de nadrukkelijke aanwezigheid van het ministerie. Ik vind het niet verstandig dat mensen uit dat milieu op het congres afwezig waren.'

Dat heeft hij ook tegen de minister gezegd?

'Ik heb hem gezegd dat er problemen in het veld zijn en dat we daar twee dagen lang over hebben gesproken, en ik heb hem de congresresolutie voorgedragen. Hij vond dat we daar verder over moesten praten. Dat heb ik letterlijk opgevat in die zin dat ik me binnenkort bij WVC zal vervoegen met de vraag: wat spreken we nu af, hoe gaan we hier een vervolg aan geven. Dat de minister de deur openzet voor verder overleg vind ik eigenlijk wel interessant en positief. Er zijn problemen op lokaal en provinciaal niveau die bij WVC veel minder leven. Ze stellen wel belang in de vier grote steden - Amsterdam en Rotterdam voorop - maar hebben geen tijd om verder te kijken. Ach, je ziet het in alle sectoren: centraal maatregelen voorbereiden zonder daar eerst met het veld over te spreken. Je weet dan ook niet of je je doel bereikt.'

Hoe zijn hem, los van de concrete resultaten, de sfeer en geest van het congres befallen?

'Over het algemeen een heel plezierige sfeer. Er werd heel levendig gediscussieerd. De fut bleef er tot het einde toe in. Behalve WVC waren alle geledingen kwantitatief goed vertegenwoordigd en ik weet niet of er wel meer hadden moeten deelnemen, zoals we hadden gehoopt. Het zou de overzichtelijkheid en helderheid van de discussies denk ik niet hebben bevorderd.'

Ten slotte terug naar de concrete resultaten. Heeft dit congres uitkomsten opgeleverd waar Nico Lamers, als wethouder van cultuur, direct mee uit de voeten kan. Het ging immers om de formulering van een nieuw beeldende-kunstbeleid.

'Wij hebben nadrukkelijk een eigen verantwoordelijkheid als lokale overheid. De plaatselijke discussie is of je in de diepte of in de breedte moet subsidiëren. Ik heb gezegd dat je nu niet meteen al je kaarten op de diepte moet zetten, maar ook op de breedte. Als het in de breedte dan nog niks wordt - kunstenaars moeten bijvoorbeeld toch over naar een ander beroep - dan kun je met de overgebleven kunstenaars de diepte in werken. Maar ik heb op dit congres geen dingen beluisterd waarom je de volgende dag al het roer om zou moeten gooien.'

Zoals het nooit geweest is...

Zo'n 20 jaar geleden woonde ik een vergadering bij die ging over de voltooiing van de restauratie van het Hofcomplex en over de tentoonstelling die toen werd georganiseerd ter herdenking van de eerste vrije Statenvergadering in 1568.

De architect die de leiding had van de restauratie gaf een gloedvolle uiteenzetting. Hij probeerde onder meer duidelijk te maken waarom hij voor het gebouw een zuilengalerijtje had ontworpen, een overkapping waarvan alleen iets te zien is op een onduidelijk schetsje uit de 16de eeuw, niet meer op latere afbeeldingen. In de voorbereidingscommissie van die tentoonstelling zat ook wijlen de senator mr. Harm van Riel, een erudiet amateur-historicus en iemand met een sterk historisch besef en mede daardoor een nogal cynisch mens. Na afloop van de uiteenzetting van de architect zei de heer Van Riel, met dat sigarenmondje van 'm: 'Dus als ik het goed begrijp, dan wordt het zoals het nooit geweest is.'

Een gelijksoortige indruk heb ik gekregen van het overigens heel boeiende congres De Kunst, de Stad en de Markt. Kunstenaars, kunstbeheerders en de architecten en uitvoerders van welk kunstbeleid dan ook, zullen op het gebied van de kunstpolitiek altijd alleen iets kunnen maken, als ze al iets maken, dat slechts in de verte lijkt op hoe het zou moeten zijn. Het wordt altijd zoals het nooit geweest is: de afschaduwing van een onduidelijk ideaal, een afdakje waaronder men achter iets te dure zuilen kan schuilen tegen de ergste regen.

Wat is dat ideaal waar ik het over had? Dat kunstenaars - beeldende kunstenaars in dit geval - worden geïntegreerd in de maatschappij, dat ze worden gewaardeerd om wat ze maken en dat ze daarmee dus ook een nette boterham kunnen verdienen. Nog maar een generatie geleden was er een beperkt aantal kunstenaars in Dordt. Men kende ze en men waardeerde ze, tot op zekere hoogte. Men herkende in elk geval wat ze maakten. Ze leidden of een teruggetrokken bestaan, of je zag ze veel op straat en dan waren ze wel eens dronken. In beide gevallen beantwoordden ze aan een stereotype, ze waren altijd gesjochten, maar dat waren zo veel mensen in die tijd. Nu zijn er veel méér kunstenaars, maar ze vormen - enkele uitzonderingen daargelaten - slechts een onderdeel van het legertje uitkeringsgerechtigden. Ik zie niet, ook na dit congres niet, hoe daarin een wezenlijke verandering kan worden aangebracht. Meer geld beschik-

baar stellen? Graag, maar levert dat meer werk op, en vooral: goed werk? Meer opdrachten verstrekken? Dat is al beter, maar wie bepaalt wie wat gaat doen, wil er een aanvaardbaar resultaat uit komen? In al die gevallen is het een kwestie van kwaliteit. Kwaliteit is de spil waar alle discussies over kunst en kunstpolitiek om draaien.

Kwaliteit, zo luidt mijn enige stelling, is een van de meest evidente zaken in ons leven. Smaak is een objectief gegeven, waarover dus niet getwist kan worden. Maar er wordt juist nergens zo veel over getwist, omdat iedereen denkt erover mee te kunnen praten, ook al begint men vaak te zeggen: 'Ik heb

geen verstand van kunst, maar ik vind...'

In werkelijkheid is de kwaliteit onder beheer, zou ik bijna zeggen, bij een klein groepje deskundigen. Ik behoor niet tot dat groepje, althans niet wat de beeldende kunst betreft, maar ik ben er wel een supporter van. Ik hou van deskundigen, van mensen die goed op de hoogte zijn en die bewezen hebben over inzicht te beschikken. Tijdens het Rondetafelgesprek was ik het dus eens met Wim Crouwel en Janneke Wesseling, ook al voelde ik de irritatie en de rancune soms zinderen in de zaal. En ik was het meestal niet eens met de populistische opvattingen van de heer Beinema, ook al moet men het op prijs stellen als een volksvertegenwoordiger ook echt het volk blijkt te vertegenwoordigen.

Volgens het programma word ik geacht 'een literaire impressie' van het congres te geven. Ik heb een van de organisatoren gevraagd wat dat inhield. Hij zei: 'Nou, je kunt er misschien een gedicht over maken'. Maar zo werkt dat natuurlijk niet.

Ik heb mijn opdracht dan ook opgevat in de zin die ik toedicht aan poëzie: een dichter is in mijn opvatting iemand die in 10 regels probeert uit te drukken waar een prozaïst 100 regels voor nodig heeft, en een ambtenaar die een nota opstelt 1000 regels. Proza is uitdijen, poëzie is indikken. In die zin heb ik mijn quotum eigenlijk al overschreden.

Wat kunst in het algemeen is, kunt u straks zien - al zal geen deskundige het u precies kunnen uitleggen - wanneer u geconfronteerd wordt met de Stier van Potter: volmaakt concreet en volstrekt raadselachtig.

Jan Eijkelboom

Jan

ne b

GEMEENTE DORDRECHT

arkt